

Moderne TIDER

KLASSE

Utdanningsfella

Utdanning skal utlikne ulikhet. Men i USA går det nå i motsatt retning, ifølge Yale-professor.

TEKST: METTE-LINE THORUP, INFORMATION

dealet har vært at hardt arbeid på skolen og universitetet kan utlikne ulikhet, men det holder ikke lenger. Meritokrati, der en intellektuell elite styrer, er tvert imot med på å øke forskjellene. Men eliten taper også på det systemet som gir dem status. Det hevder Yale-professor Daniel Markovits i en ny bok.

Markovits har en fireårig journalistutdannelse som ikke engang er tatt på et universitet. 50-åringen har tilbrakt over halvparten av livet med å klatre på karrierestigen og skaffe seg titler på verdens mest prestisjetunge universiteter: London School of Economics, Oxford, Harvard og til slutt Yale Law School, der han i dag er professor og underviser noen av USAs dyktigste og mest ambisiøse studenter.

Og Markovits har – som så mange andre i USA og Europa – hyllet idealet om meritokratiet som siviliserer det gamle aristokratiet. Verken fødselsattest, kjønn eller rase skal være en fribillett til samfunnsstoppen, der man soler seg i rikdom og status: Slike ting skal man gjøre seg fortjent til gjennom dyktighet, flid og intensiv trening.

Men Markovits peker på et voksende problem i USA. For systemet fungerer ikke lenger etter hensikten. Det har oppstått en meritokratiske elite. Og ulikheten vokser: De som har ressursene til å investere i barnas utdannelse, drar ifra.

De rikeste amerikanerne er ikke lenger de som har arvet pengene sine, men den «overarbeidende klassen». De lever av sin kunnskapskapital og arbeider ekstremt lange arbeidsuker i bransjer som teknologi, finans og juss. Det framgår av den nye boka til Markovits, «The Meritocracy Trap».

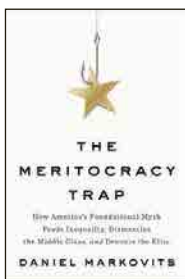
– Jeg er selv en del av et system

MERITOKRATI

■ Meritokrati er et system hvor makt og autoritet er fordelt blant medlemmene etter de evner og ferdigheter de har.

■ I boka «The Meritocracy Trap – How America's Foundational Myth Feeds Inequality, Dismantles the Middle Class, and Devours the Elite», hevder Yale-professor Daniel Markovits at meritokrati er med på å øke forskjellene i det amerikanske samfunnet.

■ Økonomer har påvist at det har vært en stor stigning i de aller høyeste lønningene i USA siden årtusenskiftet. Men det er ikke konsentrasjon av kapitalinntekt som øker ulikheten. De rikeste amerikanerne i «den overarbeidende klassen» tjener mer på å jobbe enn på å eie aksjer eller annen kapital, ifølge boka.

som jeg og andre i generasjonen min trodde arbeidet for et mer likt samfunn. Men i dag bruker de rike meritokratiet til å fremme sine barns sjanser på en måte som middel- og arbeiderklassen ikke har mulighet til å gjøre, sier Markovits.

Utmattede elitestudenter

Det var studentene Markovits underviste på Yale, som først ga ham en fornemmelse av at meritokratiet er en felle. For systemet rammer livskvaliteten til eliten.

– Hvis du lever i den meritokratiske eliten, som meg, kan du se deg rundt. **Studentene mine er frustrerte.** For 15 år siden var de lykkeligere og fulle av forventninger til det fabelaktige livet som sto foran dem. I

GJENNOM NÅLØYET: Disse avgangsstudentene på Harvard har gjennomført studier på komme inn, og trolig venter lange dager i arbeidslivet etter fullførte studier.

dag er de **nervøse og ulykkelige.** De har jobbet hardt siden de var barn, og nå er de **utmattet.** De befinner seg i et system der byrdene bare vokser, sier Markovits.

Konkurransen om å komme til topps i USA er nemlig stadig mer intens, forteller han. Og den økonomiske elitens forsprang sementeres i dag ytterligere av den målrettede treningen de gir barna sine.

Det starter allerede mens barna er små. I storbyer som New York, Boston og San Francisco tar foreldrene med sine fireåringer på opptaksintervjuer for å få plass på de beste «førskolene», med bibliotek og avdelinger for musikk, kunst og vitenskap.

Deretter søker de seg til de beste privatskolene eller offentlige skoler i velstående områder, der høye skatteinntekter er med på å øke forskjellene i utdanningskvaliteten.

«Selv om barna får den beste utdanningen de kan få, er det ikke nok»

DANIEL MARKOVITS

Betydningen av gode karakterer innprentes i elevene. Det gjelder å nå det neste elitenivået – videregående skole. I New York er det nesten 30.000 barn som hvert år tar opptaksprøver på de åtte videregående skolene på Manhattan som er

26 «Med tenåringer i huset vil avmaktsfølelsen øke hos mange foreldre»

DE NÆRE TING

28 «Å, jeg kunne ikke tenke meg å flytte en meter! Nei nei nei, så fint som det er her?»

FREDDY LARSEN, LIVET

det som er kjent for å være ett av de tre beste universitetene i USA. Konkurransen er skyhøy blant elever – og foreldre – for å få

FOTO: ROBERT SPENCER, GETTY IMAGES/AFP/NTB SCANPIX

spesialisert innen kunst eller vitenskap. 5000 får plass.

Utmattede foreldre i høyere middelklasse bruker enormt med tid på søknadsprosesser og på å skaffe seg kunnskap om de beste skolene. De gjør alt for at barna skal oppnå de beste resultatene på SAT-testene, som er avgjørende for å komme inn på eliteuniversitetene.

Gjennomsnittet for å komme inn på de såkalte Ivy League-universitetene er 750 SAT-poeng, forklarer Yale-professoren. I et typisk år er det om lag 15.000 elever med minst én forelder med en doktorgrad som scorer 750. Det samme gjelder under hundre elever med foreldre uten høyere utdanning.

Mange amerikanske foreldre betrakter det som en katastrofe hvis barna ikke kommer inn på et eliteuniversitet.

– Det er ingen grunn til å synes

synd på de rike. Men eliten har blitt så konkurrerende at selv om barna får den beste utdanningen og hjelpa de kan få, er det ikke nok. Avstanden mellom trinnene blir større og større jo høyere du klatrer. Og frykten for tap av status i den klassen jeg tilhører, den meritokratiske eliten, kan framstå som latterlig for den utenforstående, som ser rike mennesker som burde være trygge, sier Markovits.

Når nåløyet er passert, er det ikke noe liv i sus og dus som venter studentene til Markovits, slik det var for aristokratiet.

På advokatkontorene og i investeringsbankene jobber de 70 til 90 timer i uka.

– Når jeg spør jevnaldrende som er partnere i store advokatfirmaer og ledere i store banker, om de ville bytte litt av lønna for mer frihet, sier alle sammen ja. Men de ser ikke at

det er snakk om et strukturelt problem, sier Markovits.

Superarbeidere

Daniel Markovits viser gjennom mengder av statistikk at de rikeste amerikanerne ikke lenger oppnår mesteparten av inntekten gjennom arv eller kapitalinntekt. De som tjener mest, arbeider også mest, ifølge Markovits.

– Hovedårsaken til den voksende økonomiske ulikheten i USA er ikke store konsentrasjoner av kapital som akkumuleres på færre og færre hender. Elitens rikdom består i dag hovedsakelig av kunnskapskapital i form av intens trening og høyt utviklet kompetanse. Meritokrati har blitt motoren for den voksende ulikheten når det gjelder muligheter, sier Markovits.

Det er altså ikke konflikten mellom arbeidere og kapital som får

«Før var studentene fulle av forventninger. I dag er de nervøse og ulykkelige»

DANIEL MARKOVITS

ulikheten til å vokse, ifølge Markovits. Men en konflikt mellom den overarbeidende klassen og vanlige arbeidere.

Sistnevnte får færre og færre gode jobber å velge mellom fordi overarbeiderne utvikler nye teknologier som via automatisering gjør dem rikere og de andre fattigere.

– Den tradisjonelle amerikanske venstresida mener typisk at alle lønnsarbeidere er i samme båt – mot bedriftseierne. Det stemmer ikke. Noen ganger er de det, og andre gang er de ikke det. Men det skillet overser venstresida.

Piketty motsagt

Den franske stjerneøkonomen Thomas Piketty mener formuer akkumuleres raskere enn lønnsinntekt. Markovits er uenig og mener forskjellen først og fremst skyldes at de bruker statistikken på en ulik måte. Markovits skiller mellom kapital og lønnsinntekt på en annen måte. Når Mark Zuckerberg tjener på aksjer i Facebook, betrakter han det som lønnsinntekt, forklarer han og henviser til et omfattende innlegg på hjemmesida si som utdypet uenigheten.

Derfor vil ikke arveavgifter eller skatt på formue motvirke den økte ulikheten like effektivt som man typisk forestiller seg, mener Markovits. Men i et land som Danmark – der konsentrasjonen av formuer er en av hovedforklaringene på økt ulikhet – vil økte arveavgifter fortsatt være en god idé, påpeker han.

Flere av de demokratene som kjemper om å bli sitt partis presidentkandidat, for eksempel Elizabeth Warren, Cory Booker og Pete Buttigieg, har oppdaget at systemet reproducerer urettferdighet, selv om de har ulike løsninger på problemet, påpeker Markovits.

Han drømmer om et system som det skandinaviske, med lik adgang til utdanning som en motvekt til det ulikhetsskapende amerikanske meritokratiet.

Dessuten håper Markovits at boka kan bidra til at den meritokratiske klassen innser at de kan få et bedre liv ved å gi slipp på noen av privilegiene sine.

– Politisk og moralsk har de rike ingenting å klage på. Men hvis vi kan overbevise eliten om at de kan få et bedre liv, er det grobunn for endringer, sier Markovits.

modernetider@klassekampen.no

©Information
Oversatt av Lars Nygaard